

Egy nyugtalan ember

VEKERDI LÁSZLÓRA EMLÉKEZÜNK*

amíg volt egy háborítatlan könyvtár
a Duna pesti partján
az volt a könyvtár
az volt a termő csönd
itt bukkantak föl
a mindenre érdemes utazók
porolván köpenyükről
a kinti őrzületet...

(Nagy Gáspár)

Nem, nem... Elfogultak vagytok. Egyszerű könyvtáros vagyok, aki könyvekkel, recenziókkal, csoportosításokkal foglalkozik. Nem alkotok képeket. Jól tudom, az ember nem alkothat sem önmagáról, sem másról érvényes képet. Olyan ez, mint a hang meséje, melyet többször is idézek a könyvemben. Mindannyian az ember útját járjuk, aki próbálja megérteni a hang titkát. Tudjuk, eleve téves úton járunk, mégis végig kell mennünk rajta. Csak nem kell azt mondanunk, hogy megtaláltuk a hang titkát.

(Herczeg János – Staar Gyula interjúja)

Milyennek is látom Vekerdi Lászlót? Tudom, hogy szembefordul minden méltatással, ünnepléssel, s lehet, hogy dühében ennek a mostani folyóirat-számnak minden példányát széttépi, vagy legalábbis széttépné, ha lehetősége lenne rá, a kérdést ennek ellenére meg kell válaszolnom, hiszen a bennünk élő eszményeknek tartalmat kell adnunk, ha ezt nem tesszük meg, akkor ezek az eszmények elszakadnak tőlünk... Nos: ha Vekerdi László egyetlen sort sem írt volna Németh Lászlóról, akkor is azt mondanám, olyannak, mint amilyennek Németh László a szellem emberét leírta, bemutatta. „A szellem: rendező nyugtalanság. A szellem nem tud beletörődni az elszórt tények halmazába, ő az összefüggéseket keresi. Nem elég a világ, világkép kell. Faltól falig szakadatlan veti a szálakat, ő az a pók, aki minden jelenséget a megértés hálójába fonna” – írta Németh, én pedig Vekerdi Lászlóban látom azt az embert, aki az elszórt tények, adatok között összefüggéseket teremt, összefüggéseket mutat meg.

(Füzi László)

* A 2009. december 27-én elhunyt Vekerdi Lászlóra, szerzőnkre, munkatársunkra, alapítványunk kurátorára, Tiszatáj-díjasunkra emlékezünk a 2004-ben – 80. születésnapjára – kiadott *Egy szabad ember* című kötetből válogatott idézetekkel.
Szelleme örök nyugtalanságban élt, teste nyugodjék békében!

Bejött az órára Laci bácsi. Egy szót sem szólt, a Váci utcai panoráma előtt, üvegfal előtt, ablaksor előtt egyre gyorsabban és egyre idegesebben járt föl s alá.

Percek teltek el szótlánul. Egyszer csak megállt, izgatottan tekintgetett az elénk táruzó utcai mélység felé, s magának mondván, de hogy ki is hallatsszon, monologizálni kezdett. Külföldi egyetemeken, történelmi időkben, ha a diákok nem szerették az oktatóikat, kidobálták őket az ablakon. Majd ha itt is kidobálják a hallgatók az oktatókat, akkor lesz rendes Egyetem. Effélét mondott, így ismertem meg.

(Pintér Lajos)

A rendőrségen elkérték a személyi igazolványomat, amelybe az volt beírva, hogy klinikai adjunktus. A rendőr megkérdezte: maga orvos volt? Mondom, igen. Adjunktus? Igen. Aztán most könyvtáros lett? Igen. Ez már sok volt neki: Na, apukám, ne csináljon itt rendőrviccet, ne nézzen engem hülyének! Ha valaki egyszer orvos volt, az nem megy el könyvtárosnak. Magyarázkodásra nem volt idő, meg nem is akartam, így aztán gyorsan beírta, hogy szakképzettsége nincs.

(Herczeg János – Staar Gyula interjúja)

Szót kértél. Sétálni kezdél a közönség soraiban. A szokásosnál is erősebb feszültség áradt a szavaidból.

Arról beszéltél, hogy mit jelent magyarnak lenni. Mintha a Forgács Péterről leírt mondataidat folytattad volna. Arról beszéltél, mit jelent az, hogy: *itt élni*. Arról beszéltél, hogy erre sérthetetlen joga van mindenkinek, akit a sorsa és az érzése arra rendelt, hogy itt éljen, s ennek elismerése nélkül „minden szó üres fecsegés” az emberi egyenlőségről.

(Sándor Iván)

Németh László állandó gondja Vekerdi László sorsa. Többször értekezik erről Fodor Andrással is; erre utal Fodor 1965 decemberében írt levele: „Tibortól hallom, utólag problémát okozott Neked, kiről szól a *Vers a fűszálról*. Nem járnak messze az igazságtól, akik szerint Rólad. Mindenesetre a szerintem Hozzád leghasonlatosabb örököséről: Vekerdiről. A Nálad tett közös tavaszi látogatásunk élménye erősen bele is játszhatott a versbe. Naiv módon azt hittem, ezzel a kiáltvánnyal valamiféle sokkhatást érhetek el: – Nézzük már meg, ki ez a nagyra hivatott ember, ki napjaink Magyarországon így kénytelen élni! Illetékes részről persze senki sem volt rá kíváncsi. Avagy Vekerdit talán nem is lehet megváltani?”

(Németh Ágnes)

Számára a társadalmi szerződés a személyiségi és a nemzeti jogok elismertetését jelenti. Nem egy-egy ideológiai irányzatnak volt-van elkötelezve, hanem azokért szól, akiknek nehezebben adatott meg a szólás lehetősége, a kisemmizettekért, az igazságtalanul megvádoltakért perel. Ha írásaiban indulat feszül, akkor az a patrícius-gőg és jogfosztó gabszág elől a *Mons sacerre* vonuló plebejus jogos haragja; de Vekerdi ebben a kivonulásban is megőrzi racionalitása elszánt hitét, a higgadt érvelésbe vetett bizalom elszántságát.

(Fried István)

Vekerdi László talán az utolsó szabad ember – néha úgy vélem. Nem érdekli őt semmiféle tekintély, semmiféle tiszteletkört nem tesz – ő csak választott tárgyát tiszteli meg azáltal, hogy szigorúan azt mondja róla, amit *ő maga gondol*. Nem, amit előtte bármily okos mások, nem, amit a könnyű sikert ígérő politikai vagy esztétikai divat. Hanem – mindentől függetlenül – amit *ő maga*. Üdítő volt ez a tartás, az individuumnak ez a megkérdőjelezhetetlen méltósága az egyformára gyalult ál-közösségi világban, s üdítő ma is, amikor fennáll a gátlástalan önösség veszélye.

(Jókai Anna)

Írásait az egyszerű, világos okfejtés és a szabatos, tömör, emelkedett stílus jellemzi. Kerüli a ködöt, a homályt, a cicomát. Ellentétben sok más mai esszéíróval és kritikussal, műveltségét, olvasottságát nem fitogtatja, a dolgokat áttekinthetővé tenni és megértetni kívánja. Ez a magyarázata annak, hogy szövegei – bármily bonyolult tudományos kérdést boncoljanak is – az avatatlan olvasót nem untatják, hanem további szellemi érdeklődésre és erőfeszítésre sarkallják.

(Borbándi Gyula)

Ő mindenhez csak hozzászólt, ami számára kedves volt, s amelyről úgy érezte, hogy szólnia kell, magyaráznia kell, amikkel és akikkel perlekednie kell, miközben írt és tanított, a Gólyavárban és a televízióban, a rádióban és az ismeretterjesztő előadásokon, konferenciákon és vitakörökön, a tudományegyetemen és a szerkesztőségekben, könyvekben és folyóiratokban, napilapokban és gyűjteményes művekben, egyetemi jegyzetekben és konferencia-kiadványokban, sorozatokban és egyedi művekben, kicsikben és nagyokban, sokszorosított irományokban és szép kiállítású monográfiákban, lexikonokban és bibliográfiákban, mindenütt, ahol szükség volt a tudására. És szerencsére sok helyütt vélték szükségnek.

(Gazda István)

Megragadóan őszinte Vekerdi Lászlónak ez az önvallomása, erre utal a kötet címadó tanulmánya: *A Sorskérdések árnyékában* is. Mintha ebben az írásában koncentrálna leginkább a Mester és a portréját minél hitelesebben, minél közérthetőbben és minél emberközelibben „megfesteni” akaró „arcképfestő” *közös igazsága: nemzetről, demokráciáról, a közemberek iparkodásairól, életrealitásukról, mindenről, ami egy kis nép számára életcél, egyszerismind életfeltétel is kell hogy legyen. Mert hiszen „vár tétován a nép” ma is, mindig is, akárcsak Arany János korában.*

(Monostori Imre)

Egy alkalommal Fülep Lajos társaságában a hatvanas évek közepe táján egy szörnyű hír – haláleset – hallatán Vekerdi megjegyezte: – A halál nem a legrosszabb az életben, hanem a megalkuvás. – Vekerdi aztán nem alkudott meg soha; ő az az ember volt mindig, aki a köznapi bölcsesség szerint inkább fejfel megy neki a falnak.

(Domokos Mátyas)

Ha újra születnék, nem születnék újra. Weöres Sándornak igaza volt, amikor azt írta már öregen és betegen, hogy „meghalni nem könnyű, nem élni könnyebb”. De ha már az ember él, akkor szeretni kell az életet. Benedek István ebben talán a legnagyobb példaképem, sokunké lehetne, ő nagyon szeretett élni. Még a halálának az időzítése is azt mutatja, hogy mennyire szeretett élni. Velencében, kedvenc helyén a Saint Giovanni templom előtti téren ült Colleoni lovasszobránál. (Az a pasas meg sem érdemli, hogy ilyen szép szobra legyen!) Éppen itta a feketéjét, mikor átlebbent a halálba.

(Herczeg János – Staar Gyula interjúja)

Ha látjátok az utcán,
forduljatok meg utána,
keresztként föl a nyakáig nőttek
makacs
vállcsontjai.
Nézzétek félve:
Krisztus jár közöttünk
s mi nem tudjuk megváltani.

(Fodor András)

